

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Heinonen, Henna; Lintunen, Pekka

Title: Språklärares upplevda kompetens och känslor vid undervisning och bedömning av uttal : en jämförelse mellan lärare i svenska och andra språk

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © 2024 Författarna

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Heinonen, H., & Lintunen, P. (2024). Språklärares upplevda kompetens och känslor vid undervisning och bedömning av uttal : en jämförelse mellan lärare i svenska och andra språk. In J. Kolu, M. Bister, E. Hänninen, E. Ikonen, S. Karhu, & S. Pirhonen (Eds.), *Svenskan i Finland 20* (pp. 63-78). Itä-Suomen yliopisto. Publications of the University of Eastern Finland : reports and studies in education, humanities, and theology, 27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-5327-8>

Språklärares upplevda kompetens och känslor vid undervisning och bedömning av uttal: en jämförelse mellan lärare i svenska och andra språk

Henna Heinonen & Pekka Lintunen

1 INLEDNING

Att lära sig ett nytt språk är förknippat med många känslor (se t.ex. Dewaele m.fl. 2019). Sedan den så kallade "affektiva vändningen" (eng. *affective turn*) inom studier av andraspråksinläring har forskare blivit mer intresserade av känslor som relaterar till språkinläring. Fokusen i studierna har legat på de känslor som eleverna upplever. Dock spelar även språkläraren och hans känslor en central roll i inlärningsprocessen: hur språkläraren förhåller sig till olika delområden av språket återspeglas till eleverna (se t.ex. Richards 2022). Lärarnas känslor har studerats mycket mindre (för översikt, se Dewaele m.fl. 2019), och denna artikel öppnar forskningsstigar i den finländska kontexten. Studien fokuserar på känslor hos svensklärare¹ och hos lärare i andra främmande språk. Mer specifikt studerar vi känslor som väcks hos dessa lärargrupper i samband med uttalsundervisning. Information om både elevernas och lärarnas känslor är viktigt för att skapa bästa möjliga förutsättningar för andraspråksinläring och -undervisning (t.ex. Szyszka & Lintunen 2023).

En delfärdighet som i hög grad påverkas av känslor och attityder är uttal av främmande språk. Detta beror delvis på att uttal är nära kopplat till identitet (Setter & Jenkins 2005; Rindal 2010). Studier har visat att uttalsundervisning och feedback på uttal kan framkalla negativa känslor hos inlärare (Baran-Łucarz 2013; Lintunen & Mäkilähde 2017). Hurdana känslor uttalsundervisning eller -bedömning väcker hos språklärare har oss veterligen inte undersökts. På liknande sätt har uttalsforskningen i Finland i högre grad fokuserat på inläring än på undervisning eller bedömning (Kuronen m.fl. 2017, 6). Det som har framkommit i studier med fokus på uttalsundervisning – både i och utanför Finland – är att språklärare önskar mer utbildning om just hur man undervisar i och bedömer uttal (Virkkunen & Toivola 2020; Tergujeff 2013; Henderson m.fl. 2012). Enligt till exempel Huhtamäkis och Zetterholms (2017) studie har svensklärarna i Finland och i Sverige en positiv inställning till uttalsundervisning men saknar tillräckliga kunskaper i uttalsmetodik.

Syftet med denna explorativa studie är att kartlägga känslor som svensklärare samt lärare i andra främmande språk upplever när de undervisar i

¹ Här avser vi svenska som det andra inhemska språket (se Utbildningsstyrelsen 2024).

eller bedömer uttal. Vi eftersträvar att både fylla en forskningslucka och att få mer specifik information om språklärarnas behov för att användas i planeringen av språkläroartutbildning. Vi intresserar oss för (i) hur språklärarna karakteriserar sin egen vilja, motivation och kunskap när det gäller uttal, uttalsundervisning och -bedömning och (ii) hur språklärarna själva beskriver sina känslor angående uttalsundervisning och -bedömning. Vår fokusgrupp består av språklärare i Finland som har deltagit i en fortbildningsmodul för lärare om muntlig språkfärdighet i främmande språk. Materialet består av öppna svar och skalbedömningar från språklärare.

När det kommer till undervisning i svenska i Finland kan svenska sägas ha en speciell roll. Vid sidan av finska är svenska det andra officiella inhemska språket i Finland (Språklag 423/2003). Elever som inte har svenska som förstaspråk har rätt och skyldighet att lära sig svenska som det andra inhemska språket i skolan (Lag om grundläggande utbildning 628/1998). Enligt tidigare studier har eleverna generellt en positiv inställning till svenska som skolämne (se t.ex. Pitkäaho 2021; Koivunen & Koskela 2018), men lärarna upplever det annorlunda: enligt dem har elevernas attityder att studera svenska blivit alltmer negativa (Lindberg 2018). Under de senaste åren har elevernas färdigheter i svenska försämrats i Finland (Härmälä & Marjanen 2023). Eleverna har presterat sämre än tidigare på de nationella proven i muntlig språkfärdighet, och som en lösning föreslås fortbildning för svensklärare inom undervisning och bedömning (ibid., 147).

2 KÄNSLOR OCH UTTALSUNDERVISNING I TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Känslor, motivation och självförtroende, med andra ord affektiva faktorer, påverkar andraspråksinläring och -undervisning (Abrahamsson 2009). Vikten av affektiva faktorer började erkännas efter den affektiva vändningen inom andraspråksinläring. Då skiftade forskningsintresset till sociala sammanhang, inlärarens känslor och andra affektiva faktorer. Vändningen ägde rum vid millennieskiftet. Detta skifte har lett till en större förståelse för betydelsen av affektiva faktorer i språkinläring och -undervisning, och det har givetvis haft konsekvenser för pedagogiken. (Pavlenko 2013; se även Dewaele m.fl. 2019 om positiv psykologi.)

Känslor som är involverade i andraspråksinläring och -undervisning delas in i positiva och negativa beroende på om de uppfattas som behagliga eller obehagliga (Pekrun 2014). Några positiva känslor som har undersökts utifrån inlärningsprocesser som rör talat språk är njutning, underhållning och spänning. Listan över negativa känslor omfattar till exempel språkångest, tristess och skam. (Pawlak 2023.) Läraren kan i sitt arbete främja positiva känslor och sträva efter att minimera effekten av negativa känslor under inlärningsprocessen.

När det gäller andraspråksundervisning är forskningen mindre omfattande, men Teng (2017) och Richards (2022) har utgått från lärarperspektivet. Richards (2022) har identifierat ett antal källor till

andraspråklärarens känslor. Dessa källor varierar mellan skolförhållanden (t.ex. undervisningsmiljö och faciliteter), klassrumsdynamik och elevers motivation samt lärares egen personlighet och självuppfattning av egen kompetens. Lärarna upplever olika typer av känslor som oro, rädsla, ilska eller stolthet, glädje eller ångest (Teng 2017, 118). Richards (2022) hävdar att känslor formar lärarnas sätt att undervisa och påverkar elevernas vilja att använda de färdigheter och kunskaper som de har lärt sig. Känslorna kan påverka undervisningen och de val som läraren gör. De återspeglas till exempel i hur läraren planerar och genomför lektionerna, vilket språk hen använder och hurdan feedback hen ger (Richards 2022). Lärarens känslor kan även relatera till den upplevda arbetstillfredsställelsen. Negativa känslor hos läraren kan leda till lägre effektivitet i undervisningen samt minskad självuppfattning av språkkunskaper och undervisningskompetens. Positiva känslor kan leda till motsatta resultat. (Richards 2022.)

I Finland har engelsklärarnas självuppfattningar om egen uttalskompetens undersökts av Tergujeff (2013). Enligt studien anser lärarna att de under sina lärarstudier har fått tillräckliga kunskaper i att själva kunna uttala språket, men de upplever att de inte har fått tillräckligt med handledning för att kunna undervisa i uttal (ibid). Virkkunen och Toivola (2020) har också studerat språklärarnas självuppfattning om uttalskompetens. Deras studie visar samma tendens som Tergujeffs (2013) även om respondenterna inte enbart är lärare i engelska utan språklärare i allmänhet: 97 % av språklärarna är i stort sett nöjda med sina uttalskunskaper. Uttalsundervisningspraxis av svensklärare i Finland har studerats i ett fåtal pro gradu -avhandlingar (se Lehtonen 2021; Varpula 2022). Dessa avhandlingar har visat att svensklärarna har viljan att undervisa i muntlig språkfärdighet och uttal men att de ofta lider av tidsbrist.

Som tidigare nämnt är lärarens känslor förknippade med bland annat undervisningens effektivitet och hurdan feedback läraren ger. Begreppet *noticing* är sammankopplat med både effektivitet och feedback (t.ex. Schmidt 1990). *Noticing* innebär att inläraren blir medveten om inlärningsmålet och inläringen samt ökar ens medvetenhet om målspråket. *Noticing* och medvetenhet kan förstärkas genom korrigerande feedback. Att inläraren blir medveten om målet har konstaterats effektivisera uttalsinläringen (Derwing m.fl. 1998; Celce-Murcia m.fl. 2010).

Att bedöma uttal summativt, dvs. att bedöma elevens slutresultat, och formativt, dvs. att pågående bedöma elevens inläring under inlärningsprocessen till exempel genom att ge feedback (Klapp 2015, 15-16; Mäkipää & Hildén 2021), har enligt tidigare studier visat sig vara en svår uppgift för språklärare. Å ena sidan verkar språklärarna vara försiktiga med att ge korrigerande feedback och föredrar i stället positiva kommentarer (Virkkunen & Toivola 2020), men å andra sidan har det noterats att (engelsk)lärarna uppmärksammar uttalsfrågor oftast för att rätta till elevernas uttalsfel (Tergujeff 2013). Språklärarna har uppgivit att de dock känner sig osäkra på hur de bör ge uttalsfeedback och vilken effekt den har (Lintunen m.fl. 2023), men det har också framkommit att osäkerhet inte nödvändigtvis leder till sämre prestation. Enligt en studie av Honko m.fl. (2023) upplever de som utvärderar skriftliga

elevprestationer på främmande språk osäkerhet, men denna osäkerhet har ingen inverkan på kvaliteten av utvärderingen.

Lintunen m.fl. (2023) hävdar att kunskapen i att ge korrigerande feedback på uttal är något som en språklärare behöver lära sig. Vid sidan av bristfällig kunskap anser språklärarna att stora grupper och begränsad lektionstid är också anledningar till att de upplever det svårt att ge feedback och analysera elevens uttalsförmåga (Roothoof 2014; Szpyra-Kozłowska 2015; Baker & Burri 2016; se även Huhtamäki & Zetterholm 2017; Lehtonen 2021; Varpula 2022).

Lintunens m.fl. (2017; se även Virkkunen & Toivola 2023; Ilola 2018) studie visar att språkinlärare gärna tar emot uttalsfeedback och de är motiverade att förbättra sin uttalsförmåga. Positiv feedback anses av inlärarna som uppmuntrande och bekräftande, men nyttan av korrigerande feedback anser de leda till bättre uttal (Virkkunen & Toivola 2023). Vissa inlärare känner sig dock oroliga eller skäms när de får feedback. Lintunen m.fl. (2017) har studerat hur universitetsstudenter upplever kamratfeedback på uttal, och resultaten visar att hälften känner sig osäkra med kamratfeedbacken. Virkkunen och Toivola (2023) har fått liknande resultat i sin studie, som visar att en del gymnasieelever upplever kamratfeedbacken som negativ. Den feedback som läraren ger på uttal verkar alltså nödvändigtvis inte leda till några större negativa känsloreaktioner hos inlärarna, och förmodligen är lärarens feedback mer önskad än feedback från en studentkollega.

3 MATERIAL OCH METODER

Materialet för den här studien samlades in via enkätsvar från finländska lärare i svenska (n=20) och i andra språk (n=58). Enkäten hade två direkta angreppssätt (se Bijvoet 2020). För det första presenterade vi 15 påståenden (se bilaga) som lärarna fick bedöma genom skalbedömning. För det andra kartlade vi lärarnas känslor gällande uttalsbedömning med frågan "Hurdana känslor väcks det hos dig när du bedömer uttal?"

Påståendena i enkäten värderades av respondenterna med en skala som bestod av fyra steg (Dörnyei & Dewaele 2022, 30–32). Stegen indikerade graden till vilken påståendet ansågs stämma enligt läraren. De två första svaren tolkades som mestadels negativa reaktioner medan de två sista som mestadels positiva (1 - inte alls, 2 - endast delvis, 3 - någorlunda eller 4 - helt). Påståendena kategoriserades till tre grupper enligt temat: (i) språklärarens känslor och egen språkanvändning (tre påståenden), (ii) känslor och uttalsundervisning och -bedömning (tre påståenden) och (iii) lärarens känslor och uppfattning om sin kompetens i att undervisa och bedöma uttal (nio påståenden) (se bilaga).

Utöver påståendena och den öppna frågan besvarade lärarna bakgrundsfrågor som rörde arbetserfarenhet, läroanstalt och språk de undervisar i. Fördelningen av arbetserfarenhetsåren var relativt jämn mellan 0–3 år (n=7), 4–10 år (n=19), 11–20 år (n=23), 21–30 år (n=20) och över 30 år (n=9). De flesta av lärarna uppgav sig arbeta vid gymnasium (n=25) eller grundläggande utbildning (n=23), medan några arbetar vid högre utbildning (n=14), yrkesinstitut (n=5), fritt undervisningsarbete (n=6) eller vid någon annan anstalt (n=5).

Lärarna hade möjlighet att ge skalbedömningar för två språk ifall de undervisar i flera språk. Detta resulterade i färre öppna svar (n=78) än skalbedömningar (n=102). 25 lärare svarade för två språks del. Av skalbedömningarna gällde 20 svenska och 82 andra språk än svenska (engelska n=42, franska n=13, finska som andraspråk n=10, spanska n=7, tyska n=4, ryska n=3, italienska n=2 och norska n=1). I denna artikel jämför vi svaren från svensklärarna med svaren från lärare i andra språk.

Materialet samlades in i samband med en fortbildningsmodul för språklärare om talfärdigheter i andraspråk. Informanterna kan ses som villiga att förbättra sina kunskaper i undervisning och bedömning av muntlig språkfärdighet. Att fylla i enkäten fungerade som en förhandsuppgift inför utbildningssessionen om uttalsundervisning och -bedömning. Enkäten besvarades skriftligt via programmet Webropol på deltagarnas egen tid. Språket i enkäten var finska. Deltagandet i undersökningen var frivilligt och deltagarna gav sitt samtycke i enkäten för att deras svar skulle användas för undersökningssändamål. I denna studie beaktade vi endast svar från deltagarna som hade givit sitt samtycke. Deltagarna fick också information om studien genom ett dataskyddsmedelande.

Vi analyserade materialet med kvalitativa metoder. De öppna svaren analyserade vi genom kvalitativ innehållsanalys (Tuomi & Sarajärvi 2002; Dörnyei & Dewaele 2022, 98–99) där vi kategoriserade svaren enligt deras innehåll under övergripande teman relaterade till känslor. Skalbedömningarna analyserades med hjälp av deskriptiv statistik där vi räknade och jämförde andelen lärare som valde ett visst svarsalternativ på påståendena.

4 RESULTAT OCH ANALYS

I det här kapitlet redogör vi för resultaten. Först i avsnitt 4.1, 4.2 och 4.3 presenterar vi hur språklärarna (svensklärarna och lärarna i andra språk) har bedömt påståendena med skala. I avsnitt 4.4 presenterar vi språklärarnas öppna svar på frågan om känslor som uttalsbedömning väcker. I slutet av kapitlet i avsnitt 4.5 sammandrar vi resultaten av skalbedömningen och de öppna svaren till en helhet.

4.1 Språklärarnas skalbedömningar kring egen vilja att uttala och använda målspråket

Språklärarnas egen vilja att tala på målspråket studerade vi med följande tre påståenden: (i) jag är nöjd med mina egna uttalskunskaper, (ii) jag talar gärna på målspråket med målspråkiga personer och (iii) jag talar gärna på målspråket med mina elever.

Enligt skalasvaren är språklärarna nöjda med sina egna uttalskunskaper. Vid jämförelsen mellan svensklärarna och lärarna i andra språk finns en liten skillnad: svensklärarna verkar vara aningen nöjdare med sina uttalskunskaper än lärarna i andra språk. 100 % av svensklärarna är åtminstone någorlunda nöjda

med sina uttalskunskaper, medan 10 % av lärarna i andra språk är endast delvis eller inte alls nöjda med sina uttalskunskaper (se bilaga).

Såväl svensklärarna som lärarna i andra språk talar gärna på målspråket med målspråkiga personer (95 % resp. 98 % reagerar positivt, i denna ordning) och med sina elever (90 % resp. 96 % reagerar positivt, i denna ordning). Procentandelarna skiljer sig alltså inte mycket från varandra, men svensklärarna visar sig vara något mer villiga att tala på målspråket med sina elever (75 % stämmer helt) jämfört med lärarna i andra språk (67 % stämmer helt). För 10% av svensklärarna stämmer påståendet endast delvis. Enligt svaren verkar båda lärargrupperna föredra att tala på målspråket med målspråkiga personer framför sina elever.

4.2 Språklärarnas skalbedömningar kring motivation att undervisa och bedöma elevuttal

Motivationen hos språklärarna att undervisa och bedöma uttal studerade vi med följande tre påståenden: (i) det är viktigt att bedöma uttal, (ii) jag undervisar i och bedömer uttal någorlunda regelbundet och (iii) jag skulle inte vilja undervisa i uttal.

Enligt svaren anser språklärarna att det är viktigt att bedöma uttal (95 % av svensklärarna och 91 % av lärarna i andra språk reagerar positivt) och största delen är villiga att även undervisa i uttal (75 % av svensklärarna och 77 % av lärarna i andra språk reagerar negativt på den negativa formuleringen). Svensklärarna visar sig vara aningen mer villiga och aktivare i att undervisa i uttal än lärare i andra språk (för 75 % respektive 62 % stämmer inte alls). Däremot undervisar och bedömer lärarna uttalet inte så regelbundet så som kanske skulle förväntas med tanke på hur viktig de anser bedömningen vara: andelen lärare enligt vilka påståendet "jag undervisar och bedömer uttalet regelbundet" stämmer helt är lägre (50 % av svensklärarna och 35 % av lärarna i andra språk) jämfört med dem enligt vilka påståendet "det är viktigt att bedöma uttal" stämmer helt (55 % av svensklärarna och 57 % av lärarna i andra språk). Svaren visar sig variera hos båda lärargrupperna (se bilaga).

4.3 Språklärarnas skalbedömningar kring egen kunskap i uttalsundervisning och -bedömning

Språklärarnas uppfattningar om egen kunskap i att undervisa och bedöma uttal studerade vi med nio påståenden: jag kan undervisa i uttal så att talet blir (i) kommunikativt fungerande och (ii) inföddlikt, jag känner igen (iii) finsk accent och (iv) annan än finsk accent, (v) jag känner mig osäker då jag bedömer uttal, jag kan bedöma om elevens tal är (vi) naturligt, (vii) flytande och (viii) begripligt samt (ix) jag kan ge feedback på uttal.

Jämfört med motivationen och viljan bedömer språklärarna sina kunskaper i att undervisa i och bedöma uttal vara lägre. Medan språklärarna bedömer viljan och motivationen oftare med utkanten (stämmer helt/stämmer inte alls), bedömer de kunskaperna i att undervisa och bedöma med de mellersta svarsalternativen (stämmer någorlunda/enda delvis).

Största delen av lärarna anser sig kunna undervisa i uttal så att talet blir kommunikativt fungerade (75 % av svensklärarna och 79 % av lärarna i andra språk reagerar positivt) och inföddlikt (80 % av svensklärarna och 64 % av lärarna i andra språk reagerar positivt; för 33 % av lärarna i andra språk stämmer påståendet endast delvis, se bilaga). Lärarna kan enligt sin egen utsago känna igen både finsk (för 75 % av svensklärarna och 67 % av lärarna i andra språk stämmer helt) och någon annan främmande accent (för 60 % av svensklärarna och 57 % av lärarna i andra språk stämmer helt) i uttalet. Den finska accenten anses alltså lättare att igenkännas. Detta är naturligt med tanke på undervisningskontexten.

Vad gäller säkerheten vid bedömning av uttal varierar språklärarnas svar. Svensklärarna känner sig i stort sett säkrare (77 %) än lärare i andra språk (56 % reagerar negativt på den negativa formuleringen) då de bedömer uttal. Båda lärargrupperna anser sig dock kunna bedöma om uttalet är begripligt (för 70 % av svensklärarna och 72 % av lärarna i andra språk stämmer helt), flytande (för 55 % av svensklärarna och 60 % av lärarna i andra språk stämmer helt) och naturligt (för 50 % av svensklärarna och 54 % av lärarna i andra språk stämmer helt) men kunskapen att ge feedback på uttal (för 42 % av svensklärarna och 29 % av lärarna i andra språk stämmer påståendet helt) värderas däremot vara lägre än kunskapen att bedöma uttalet.

4.4 Språklärarnas öppna beskrivningar av sina känslor i samband med uttalsbedömning

Känslor hos språklärare angående uttalsbedömning utredde vi med en öppen fråga. I svaren behandlade språklärarna bedömningen såväl ur summativ som formativ synpunkt.

Enligt resultaten väcker uttalsbedömning motstridiga känslor hos språklärarna: att bedöma uttal känns både positivt och negativt. Språklärarna betraktar uttalsbedömningen vara å ena sidan trevlig, viktig och intressant men å andra sidan svår, utmanande och något som väcker känslor av osäkerhet.

Uttalsbedömning upplevs inte språköverskridande på samma sätt, det vill säga känslorna visar sig variera mellan målspråken. Alla lärare delar vissa känslor, men de öppna svaren visar skillnader mellan förhållningssätten av svensklärarna och lärarna i andra språk. Enligt svaren väcker bedömningen mer positiva känslor hos svensklärarna än hos lärare i andra språk. Detta syns både i antalet positiva svar, som är avsevärt större hos svensklärarna, och i beskrivningarna, som har ett bredare urval positivt laddade beskrivningar i svensklärarnas svar. Detta betyder inte att svaren av lärarna i andra språk skulle vara negativa, men i deras svar beskrivs uttalsbedömningen som "trevlig" och "viktig", medan svensklärarna också använder ord som "glad", "nöjd" och "fascinerad" i sina beskrivningar. Uttalsbedömningen anses av svensklärarna även vara "avkopplande". En svensklärare beskriver att hen "njuter av att få lyssna på eleverna tala svenska".

Negativt laddade ord förekommer också i beskrivningarna. Även här är de negativa uttrycken som "stressande", "ångestfullt" och "tidsbrist" mer förekommande i svaren av lärarna i andra språk än i svensklärarnas svar. Ett

exempel på negativa känslor som uttalsbedömningen väcker är frustration som upplevs om eleverna har grundläggande uttalsfel trots explicit uttalsundervisning (jfr *noticing*).

En källa som väcker både positiva och negativa känslor hos språklärarna är ämnesinnehåll. Å ena sidan orsakar ämnesinnehållet positiva känslor: till exempel en svensklärare beskriver att "det känns lätt och tydligt att bedöma uttal då man vet vad eleven kan och vilket innehåll som följer därefter". Samma typ av känslor beskrivs också av lärarna i andra språk. Ämnesinnehållet och elevernas kunskaper gör att uttalsbedömningen också väcker negativa känslor som frustration (se exempel 1, 2 och 3). I de negativa belägg som gäller ämnesinnehållet nämns ofta enskilda ljud. Om grundläggande uttalskunskaper inte behärskas eller om eleverna blandar bokstäver², fonem och ljud, kan känslan av frustration förekomma.

(Ex. 1) "Eleverna kan inte ens bokstäver längre. Ä, å, a, o och ö blir alla samma gröt, vars uttal är nästintill omöjligt."³

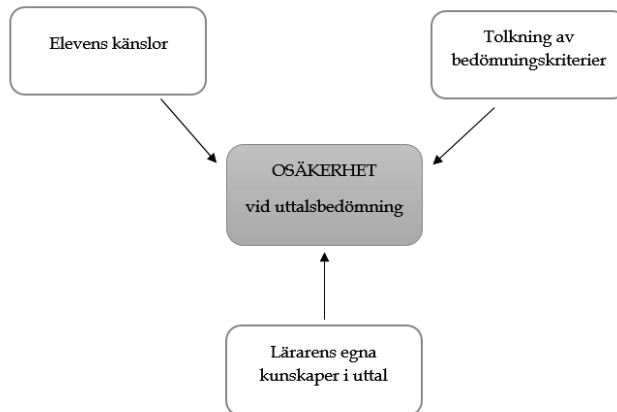
(Ex. 2) "Vissa elever har det bara jättesvårt att lära sig naturliga ljud och därför ger upp lätt eller de tycks underskatta hela saken och uttalar därför på ett 'finskt' sätt."

(Ex. 3) "Om eleven inte kan uttalet av de centralaste begreppen i en presentation, så kan det orsaka frustration eller till och med lite irritation."

Känslan av osäkerhet visar sig vara vanlig och gemensam för språklärarna. Osäkerheten nämns upprepade gånger såväl explicit, det vill säga genom att nämna orden "osäker" eller "osäkerhet", som genom andra ord som signalerar om osäkerhet, till exempel "försiktig", "sensitiv" och "vag". Enligt lärarnas svar orsakas osäkerhetskänslan av tre källor (Figur 1).

² Beaktansvärt är att bokstäver (ortografi) inte är samma sak som fonem och ljud (uttal). Vi antar att lärarkommentarerna kring att eleverna blandar bokstäverna hänvisar till lässvårigheter, t. ex. att ordet "stång" [stɔŋ] uttalas som "stäng" [stɛŋ], och inte till uttalsvårigheter i sig.

³ Exempelen har vi översatt från finska till svenska.

FIGUR 1. Enligt lärarsvaren orsakas känslan av osäkerhet huvudsakligen av tre källor: elevens känslor, bedömningskriterier samt lärarens egna kunskaper i uttal.

Språklärarna ser uttalet som ett drag som gäller personlighet, identitet och vilja att kommunicera. I svaren nämner lärarna att det kräver särskild sensitivitet och känslighet att bedöma uttal och att man som lärare ska vara extra försiktig (se exempel 4 och 5). En gemensam känsla för flera lärare i studien är just sensitivitet: lärarna är rädda för att bedömningen leder till talångest eller osäkerhet hos talaren. Att kommunicera att uttalet behöver utvecklas eller rättas till känns svårt och utmanande (se exempel 6).

Osäkerhetskänslan förekommer överlägset oftast i samband med elevperspektivet. Mest verkar språklärarna känna osäkerhet och bekymmer över hur eleverna tar emot feedback på sitt uttal samt följderna av feedback (se exempel 7). Detta stämmer överens med vårt tidigare resultat om att språklärarna upplever att de inte har lika starka kunskaper i att ge feedback som de har i att bedöma om uttalet är begripligt, flytande eller naturligt.

(Ex. 4) " (...) jag är jättoförsiktig med feedbacken om eleven vågar försöka - jag betonar att man ska acceptera fel."

(Ex. 5) " Att bedöma uttal kräver stor känslighet."

(Ex. 6) "Om jag hör svagt uttal, börjar jag fundera om det är på skoj eller om att man verkligen inte kan."

(Ex. 7) "En gång fick jag feedback efter ett muntligt prov på kursen [kursens kod] att elevens hela identitet som engelskstudent kraschades."

Utöver elevperspektivet förekommer negativa ord som "svårt", "utmanande" och "osäker" i samband med oklara bedömningskriterier (se exempel 8 och 9). Om kriterierna är svårtolkade, väcker det känslan av orättvisa och osäkerhet hos såväl svenskalärarna som hos lärarna i andra språk.

(Ex. 8) "- - beror på det hurdana bedömningskriterierna är. Om de är mycket vaga, kan det vara svårare att bedöma."

(Ex. 9) "Svenska och också andra språk: osäkerhet hur man ska tolka olika bedömningskriterier och -skalor."

En tredje källa för osäkerhetskänslan gäller uttalsmodellen, alltså lärarens egen kunskap i uttal och dess tillräcklighet (se exempel 10). En del av lärarna i andra språk än svenska är osäkra på uttalsmodellen eleverna borde tillägna sig, speciellt då lärarna själva fungerar som uttalsmodell.

(Ex. 10) "Osäkerhet då jag själv inte är världens bästa modell då man undervisar i uttal."

Motsvarande osäkerhet förekommer inte hos svensklärarna. Som motsats till lärarna i andra språk kopplar svensklärarna inte negativt laddade ord med modellen eller varieteteten, och de tar inte heller upp att de skulle vara osäkra på modellen. I de öppna svaren anger svensklärarna dock att olika varieteter går igenom i undervisningen.

4.5 Språklärarnas skalbedömningar och öppna svar: sammandrag

På grundval av resultaten av både skalasvaren och de öppna svaren kan vi konstatera att språklärarna verkar förhålla sig positiva till uttalsundervisning och -bedömning. Språklärarna värderar motivationen och viljan vara bättre än kunskaperna. Å ena sidan anser språklärarna sig kunna bedöma om uttalet är begripligt, flytande och naturligt, men å andra sidan upplevs det svårare att ge feedback. De öppna svaren visar mer specifikt att uttalsbedömningen förknippas med osäkerhetskänslan. Osäkerheten orsakas av oron över elevernas känslor, personlighet och identitet, svårigheter i hur man tolkar bedömningskriterierna och lärarens egen kunskap att uttala och fungera som uttalsmodell.

Vad kommer till lärarnas egen kunskap är resultaten i skalbedömningen och de öppna svaren motstridiga. Enligt skalbedömningen anser lärarna sig vara nöjda med sitt eget uttal – svensklärarna en aning nöjdare än lärarna i andra språk – men vad kommer till uttalsbedömning eller -undervisning, väcker egna kunskaper dock osäkerhetskänslor: är modellen passande?

Uttalsbedömningen känns enligt de öppna svaren tydlig och lätt då ämnesinnehållet är tydligt: då läraren vet vad eleven kan och vad hen kommer att lära sig härnäst. Däremot upplever språklärarna frustration om eleverna inte har tillägnat sig grundläggande kunskaper. Även oron att problemet eventuellt ligger i att kunna läsa och känna igen bokstäverna rätt tas fram. Vad svårigheterna beror på är inte helt klart för språklärarna enligt de öppna svaren: då lärare hör sådant elevuttal som har tydliga fel, känns det svårt att veta om det verkligen beror på kunskaperna eller om eleven skojar och uttalar fel med avsikt. Elevuttalet präglas ibland av en överdrivet stark finländsk accent (som lärarna anger känna lätt igen), så kallad "rallyengelska" respektive "tankerosvenska" (dvs. klumpig svenska). Språklärarna är dock försiktiga med feedbacken de ger.

Uttalet känns personligt och lärarna vill undvika att eleverna skulle känna sig nedstämnda eller sårade och, i det värsta fallet, tappa lusten att tala.

5 DISKUSSION

I den här undersökningen har vi kartlagt känslor hos finländska språklärare gällande uttalsundervisning och -bedömning genom skalbedömningar och öppna svar. Vi har undersökt om det finns skillnader i känslorna mellan svensklärare och lärare i andra språk angående temat.

Resultaten visar att det finns skillnader i hur lärargrupperna upplever uttalsundervisningen och -bedömningen. Skillnaderna är inte stora men de tyder på att svensklärarna verkar förhålla sig systematiskt något mer positiva till uttalsundervisning och -bedömning än lärare i andra språk. Beaktansvärt är dock att materialet består av tämligen litet antal informanter, men svensklärarna i denna studie visar sig vara nöjdare med sitt eget uttal, de undervisar i uttal mer regelbundet än andra språklärare, de är mer villiga att tala på målspråket med sina elever och känner att det är lättare att ge feedback på uttal. Svensklärarna verkar inte oro sig för uttalsmodellen och egen kunskap i uttal så mycket som lärare i andra språk (jfr lärare i engelska i Tergujeff 2013). Därtill betraktade svensklärarna sina känslor i de öppna svaren med bredare urval av positivt laddade ord än lärare i andra språk. Det vore på plats att med ett större urval informanter utreda om resultatet blir detsamma och studera anledningen till skillnaderna.

Vår undersökning visar att känslor som språklärarna upplever angående uttalsbedömning är motstridiga. Att bedöma kan upplevas samtidigt negativt och positivt (jfr Pekrun 2014). Denna känsla av motstridighet är gemensam för alla språklärare i vår studie. Positiva känslor kommer fram bland annat i att lärarna har en stark vilja och motivation att undervisa och bedöma uttal. Negativa känslor som stress och osäkerhet nämns i samband med bedömningen, elevernas känslor och bedömningskriterier. Att lärarna är villiga att undervisa i uttal men upplever att bedömningen är svår stämmer överens med tidigare undersökningar (jfr t.ex. Huhtamäki & Zetterholm 2017; Lehtonen 2021; Varpula 2022).

Det är framträdande att känslan av osäkerhet väcks hos språklärarna av elevernas känslor och hur eleverna tar emot feedback (jfr Teng 2017). Uttalet och dess bedömning anses av lärarna beröra talaren som person och hens identitet (jfr Setter & Jenkins 2005; Rindal 2010). Lärarna angav att det kräver stor känslighet och sensitivitet att bedöma uttal för att inte såra eleverna eller kränka elevernas vilja att (ut)tala, vilket stämmer överens med Virkkunens och Toivolans (2020) resultat. Detta visar lärarnas engagemang och strävan att bidra till elevernas vilja att kommunicera. Enligt Richards (2022) kan känslor hos läraren påverka undervisningen och valen som läraren gör. En relevant och behövlig fortsatt forskningssteg är att studera huruvida språklärarnas känslor har en inverkan på undervisningen. Tidigare utredningar har dock visat att eleverna förhåller sig positivt till inläring av svenska (se t.ex. Pitkäaho 2021; Koivunen &

Koskela 2018), och språklärarna i denna studie verkar ha samma positiva inställning.

Språklärarna anger att de kan bedöma om uttalet är begripligt, flytande eller naturligt men att ge feedback på uttalet känns svårare för lärarna (jfr Huhtamäki & Zetterholm 2017). Detta kan möjligen bero på att begriplighet, flyt och naturlighet gäller subjektiv evaluering, alltså lyssnarens egen tolkning av uttalets nivå, men dessa ord i sig som feedback stödjer kanske inte elevens utveckling på ett konstruktivt sätt (jfr *noticing*). Enligt våra resultat uppstår osäkerhetskänslan nämligen då läraren behöver kommunicera om uttalssvårigheter hos eleverna pedagogiskt och på så sätt att feedbacken inte sårar (jfr Teng 2017). Tidigare studier visar att inlärarna önskar sig få feedback om muntlig färdighet och uttal (Ilola 2018, Virkkunen & Toivola 2023). Resultaten bekräftar varandra och visar ett behov för fortbildning av språklärare. Kunskapen i att ge feedback behöver förstärkas (Lintunen m.fl. 2023).

Osäkerhetskänslan vållas även av svårtolkade bedömningskriterier, medan tydliga bedömningskriterier och en tydlig ordningsföljd i uttalsundervisningen i sin tur gynnar språklärarna. Som sådana stödjer beskrivningarna i kriterierna mer lyssnaren, men inlärarperspektivet och till exempel konkreta uttalsdrag som påverkar lyssnarperceptionen kan i sin tur bidra till *noticing* och konstruktiv feedback (t.ex. Derwing m.fl. 1998, Celce-Murcia m.fl. 2010). Det som inte framkommer i resultaten av denna studie är om osäkerheten har en inverkan på bedömningens kvalitet (jfr Honko m.fl. 2023).

Denna studie har öppnat nya forskningsstigar inom temat känslor, uttalsundervisning och -bedömning. Vi anser det väsentligt att genomföra fortsatt forskning för att ännu bättre fylla forskningsluckan inom temat.

LITTERATUR

- Abrahamsson, Niclas 2009. *Andraspråksinlärning*. Lund: Studentlitteratur.
- Baker, Amanda & Burri, Michael 2016. Feedback on second language pronunciation: A case study of EAP teachers' beliefs and practices. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(6). S. 1–19.
- Baran-Łucarz, Małgorzata 2013. Phonetics learning anxiety – results of a preliminary study. *Research in Language*, 11(1). S. 57–79.
- Bijvoet, Ellen 2020. Attityder till spår av andra språk i svenskan: en forskningsöversikt. *Rapporter från Språkrådet 15*. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen/Språkrådet.
- Celce-Murcia, Marianne, Brinton, Donna & Goodwin, Janet 2010. *Teaching pronunciation hardback with audio CDs (2): A course book and reference guide*. Cambridge University Press.
- Derwing, Tracey M., Munro, Murray J. & Wiebe, Grace 1998. Evidence in favor of a broad framework for pronunciation instruction. *Language Learning*, 48(3). S. 393–410.
- Dewaele, Jean-Marc, Chen, Xinjie, Padilla, Amado M., & Lake, J. 2019. The flowering of positive psychology in foreign language teaching and acquisition research. *Frontiers in Psychology*, 10, article 2128.

- Dörnyei, Zoltán & Dewaele, Jean-Marc 2022. *Questionnaires in second language research: construction, administration, and processing*. New York: Routledge.
- Henderson, Alice, Frost, D., Tergujeff, E., Kautzsch, A., Murphy, D., Kirkova-Naskova, A., Waniek-Klimczak, E., Levey, D., Cunnigham, U., & Curnick, L. 2012. The English pronunciation teaching in Europe survey: selected results. *Research in Language*, 10(1). S. 5–27.
- Honko, Mari, Neittaanmäki, Reeta, Jarvis, Scott & Huhta, Ari 2023. Beyond literacy and competency—The effects of raters’ perceived uncertainty on assessment of writing. *Assessing Writing*, 57, 100768.
- Huhtamäki, Martina, & Zetterholm, Elisabeth 2017. Uttalets plats i undervisningen av svenska som andraspråk. I: M. Kuronen, P. Lintunen & T. Nieminen (red.), *Näkökulmia toisen kielen puheeseen. Insights into second language speech. AFinLA-e: soveltavan kielitieteen tutkimuksia*, 10. S. 45–60.
- Härmälä, Marita & Marjanen, Jukka 2023. *B1-ruotsin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2022*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Iloa, Maarit 2018. *Oppilaiden käsityksiä englannin suullisesta kielitaidosta, sen oppimisesta ja arvioinnista*. JYU Dissertations, (15). Jyväskylä: Jyväskylä universitet.
- Klapp, Alli 2015. *Bedömning, betyg och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Koivunen, Mimmi & Koskela, Oona-Maija 2020. *Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten asenteet ja motivaatio ruotsin kielen opiskeluun*. Magisteravhandling. Åbo: Åbo universitet.
- Kuronen, Mikko, Lintunen, Pekka, & Nieminen, Tommi 2017. Suullisen kielitaidon ja ääntämisen tutkimuksesta soveltavan kielentutkimuksen alalla Suomessa. I: Kuronen, M., Lintunen, P., & Nieminen, T. (red.), *Näkökulmia toisen kielen puheeseen – Insights into second language speech. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 10. S. 3–17.
- Lag om grundläggande utbildning 628/1998. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=grundskolelagen>
- Lehtonen, Henriikka 2021. *Svensklärares syn på muntliga språkfärdigheters roll i undervisningen och bedömningen av svenska i finska gymnasier*. Magisteravhandling. Åbo: Åbo akademi.
- Lindberg, Iines 2018. *"Miksi tätä on pakko opiskella?": lukion ruotsinopettajien ajatuksia ja kokemuksia ruotsin kielestä ja sen opettamisesta*. Magisteravhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Lintunen, Pekka & Mäkilähde, Alekski 2017. Short- and long-term effects of pronunciation teaching. I: J. Volín & R. Skarnitzl (red.), *Pronunciation of English by Speakers of Other Languages*. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. S. 46–72.
- Lintunen, Pekka, Mäkilähde, Alekski & Peltonen, Pauliina 2017. Learner perspectives on pronunciation feedback. *Proceedings of the Phonetics Teaching & Learning Conference*. London: University College London, S. 67–71.
- Lintunen, Pekka, Mäkilähde, Alekski & Peltonen, Pauliina 2023. L2 pronunciation feedback: Pre-service teachers’ beliefs and practices. I: V. G. Sardegna & A.

- Jarosz (red.), *English pronunciation teaching: Theory, practice, and research findings*. Bristol: Multilingual Matters. S. 185–201.
- Mäkipää, Toni & Hildén, Raili 2021. Kannustava palaute ja opettajan arviointityö lukion kieltenopetuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 12(6).
- Pavlenko, Aneta 2013. The affective turn in SLA: from 'affective factors' to 'language desire' and 'commodification of the affect'. I: D. Erasbrys-Barker & J. Brelska (red.), *The Affective Dimension in Second Language Acquisition*. Bristol: Multilingual Matters. S. 3–28.
- Pawlak, Mirosław 2023. The mediating role of individual differences in pronunciation instruction: extending the research agenda. I: V.G. Sardegna & A. Jarosz (red.), *English Pronunciation Teaching: Theory, practice and research findings*. Bristol: Multilingual Matters. S. 52–65.
- Pekrun, Reinhard 2014. *Emotions and learning. Educational practices series*. Belley, Frankrike: International Academy of Education.
- Pitkäaho, Pinja 2021. "Allt är roligt och inget är tråkigt": attityder till svenska hos elever i årskurs 6. Magisteravhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.
- Richards, Jack C. 2022. Exploring Emotions in Language Teaching. *RELC Journal*, 53(1). S. 225–239.
- Rindal, Ulrikke 2010. Constructing identity with L2: Pronunciation and attitudes among Norwegian learners of English. *Journal of Sociolinguistics*, 14(2). S. 240–261.
- Roothoof, Hanne 2014. The relationship between adult EFL teachers' oral feedback practices and their beliefs. *System*, 46. S. 65–79.
- Schmidt, Richard 1990. The role of consciousness in second language learning. *Applied Linguistics*, 11(2). S. 129–158.
- Setter, Jane & Jenkins, Jennifer 2005. Pronunciation. *Language Teaching* 38. S. 1–17.
- Språklag 423/2003. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>
- Szpyra-Kozłowska, Jolanta 2015. *Pronunciation in EFL instruction: A research-based approach*. Bristol: Multilingual Matters.
- Szyszk, Magdalena & Lintunen, Pekka 2023. Tunteet suullisen kielitaidon oppimisessa ja opettamisessa. I: P. Lintunen, S. Mäkinen & V. Eirola (red.), *Sujuvuutta suulliseen kielitaitoon: Näkökulmia kielten opetukseen*. Turku: Åbo universitet. S. 61–70.
- Teng, Mark Feng 2017. Emotional development and construction of teacher identity: narrative interactions about the pre-service teachers' practicum experiences. *Australian Journal of Teacher Education*, 42(11). S. 117–34.
- Tergujeff, Elina 2013. *English pronunciation teaching in Finland*. Jyväskylä studies in humanities, (207). Jyväskylä: Jyväskylä universitet.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsingfors: Tammi.
- Utbildningsstyrelsen 2024. <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grundlaggande-utbildning/larokurser-i-det-andra-inhemska-spraket-och>

- Varpula, Maija 2022. *Tilläggsmaterial och dess användning i uttalsundervisning av svenska som andraspråk: fokus på gymnasienivå*. Magisteravhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.
- Virkkunen, Päivi & Toivola, Minnaleena 2020. Foneettinen osaaminen helpottaa vieraan kielen ääntämisen opettamista - kyselytutkimus suomalaisten kielenopettajien käyttämistä ääntämisen opetusmenetelmistä. *Ainedidaktikka*, 4(1). S. 34-57.
- Virkkunen, Päivi & Toivola, Minnaleena 2023. Lukio-opiskelijoiden käsityksiä vieraan kielen ääntämisen opetuksessa saadusta palautteesta. I: Mäkipää, T., R. Hilden & A. Huhta (red.), *Kielenoppimista tukeva arviointi - Assessment for supporting language learning*. AFinLA-teema, (15). S. 40-59.

Bilaga. Procentandelen av skalasvaren hos respektive lärargrupp.

Påstående	Lärargrupp	Svars- alternativ			
		Stämmer helt	Stämmer någor- lunda	Stämmer endast delvis	Stämmer inte alls
Jag är nöjd med mina egna uttalskunskaper	svensklärare	50 %	50 %	0 %	0 %
	lärare i andra språk	49 %	41 %	9 %	1 %
Jag talar gärna på målspråket med målspråkiga personer	svensklärare	75 %	20 %	5 %	0 %
	lärare i andra språk	77 %	21 %	2 %	0 %
Jag talar gärna på målspråket med mina elever	svensklärare	75 %	15 %	10 %	0 %
	lärare i andra språk	67 %	29 %	4 %	0 %
Det är viktigt att bedöma uttal	svensklärare	55 %	40 %	5 %	0 %
	lärare i andra språk	57 %	34 %	7 %	1 %
Jag undervisar i och bedömer uttal någorlunda regelbundet	svensklärare	50 %	30 %	20 %	0 %
	lärare i andra språk	35 %	50 %	13 %	1 %
Jag skulle inte vilja undervisa i uttal	svensklärare	5 %	20 %	0 %	75 %
	lärare i andra språk	1 %	22 %	15 %	62 %
Jag kan undervisa i uttal så att det blir kommunikativt fungerande	svensklärare	20 %	55 %	25 %	0 %
	lärare i andra språk	20 %	59 %	19 %	2 %
Jag kan undervisa i uttal så att det blir inföddlikt	svensklärare	25 %	55 %	20 %	0 %
	lärare i andra språk	12 %	52 %	33 %	2 %
Jag känner igen finsk accent	svensklärare	75 %	15 %	10 %	0 %
	lärare i andra språk	67 %	29 %	4 %	0 %
Jag känner igen annan än finsk accent	svensklärare	60 %	40 %	0 %	0 %
	lärare i andra språk	57 %	33 %	9 %	1 %
Jag känner mig osäker då jag bedömer i uttal	svensklärare	5 %	25 %	40 %	30 %
	lärare i andra språk	7 %	37 %	33 %	23 %
Jag kan bedöma om elevens tal är naturligt	svensklärare	50 %	50 %	0 %	0 %
	lärare i andra språk	54 %	41 %	5 %	0 %
Jag kan bedöma om elevens tal är flytande	svensklärare	55 %	45 %	0 %	0 %
	lärare i andra språk	60 %	39 %	1 %	0 %
Jag kan bedöma om elevens tal är begripligt	svensklärare	70 %	25 %	5 %	0 %
	lärare i andra språk	72 %	27 %	1 %	0 %
Jag kan ge feedback på uttal	svensklärare	42 %	53 %	5 %	0 %
	lärare i andra språk	29 %	52 %	16 %	2 %